

Informasjon om det norske karaktersystemet

Det norske karaktersystemet er fastsatt i Lov om universiteter og høyskoler § 3-9 med følgende formulering: *"Vurderingsuttrykket ved eksamen, prøve, bedømmelse av oppgave eller annen vurdering skal være bestått/ikke bestått eller en gradert skala med fem trinn fra A til E for bestått og F for ikke bestått."*

Absolutte skalaer

Begge skalaene er absolutte skalaer i den forstand at de er kriteriebaserte. Dersom en prestasjon tilfredsstillende kriteriene for en karakter, skal man gi denne karakteren uavhengig av hvordan fordelingen av de øvrige karakterene i eksamenskullet er. Ved innføringen av bokstavkarakterskalaen var det imidlertid diskusjon om forholdet til den relative ECTS-skalaen.¹ Denne diskusjonen har hatt betydning for forståelsen av karaktersystemet, og det kan være nyttig å se nærmere på bakgrunnen for og forutsetningene ved innføringen av bokstavkarakterskalaen.

Innføringen av en nasjonal karakterskala

Dagens karaktersystem ble innført for å få en nasjonal karakterskala som kunne være felles for all høyere utdanning i Norge. Forut for dette hadde man en rekke forskjellige karakterskalaer, og i tillegg kunne samme karakterskala bli praktisert ulikt i forskjellige fagmiljøer og ved forskjellige institusjoner.

Et viktig grunnlagsarbeid for innføringen av det nye karaktersystemet ble utført av en arbeidsgruppe nedsatt av det daværende Universitetsrådet i 1999-2000. I januar 2000 avleverte gruppen rapporten "Mål med mening. En utredning om etablering av en felles nasjonal karakterskala". Rapporten ble oversendt til Mjøs-utvalget, som senere la grunnlaget for innføringen av Kvalitetsreformen i utredningen "Frihet med ansvar" (NOU 2000:14).

I lovsaken (Ot. prp. Nr. 40 (2001-2002)) om oppfølging av kvalitetsreformen uttalte departementet følgende om karakterskalaen:

Departementet er kjent med at Universitets- og høgskolerådet er i gang med å utforme felles retningslinjer for innføring av ny karakterskala. Departementet mener at konkretiseringen av hva som kjennetegner besvarelser som kvalifiserer til de ulike karaktertrinn må forankres i fagmiljøene. Hensikten med en felles karakterskala er å få et mer samordnet system for karaktergivning i høyere utdanning, slik at samme karakter i større grad vil være et uttrykk for en felles forståelse av kandidatenes prestasjoner. Dette betyr imidlertid ikke at det skal benyttes en statistisk normalfordeling ved vurdering av studentenes prestasjoner i hvert enkelt emne eller fag, for hvert enkelt semester.

¹ ECTS er en forkorting for European Credit Transfer and Accumulation System. ECTS har flere elementer, bl.a. regler for beregning av omfanget av kurs/emner i form av credits (studiepoeng). Karaktersystemet består av en relativ karakterskala A-F, som ulike nasjonale karakterskaler skulle kunne oversettes til.

De generelle karakterbeskrivelsene ble utarbeidet av UHR og fastsatt høsten 2004. Det har vært foreslått endringer i disse, men det er fortsatt beskrivelsene fra 2004 som gjelder. I tillegg til de generelle karakterbeskrivelsene er det utarbeidet fagspesifikke karakterbeskrivelser, som regel i regi av nasjonale fagråd/nasjonale råd/profesjonsråd. I 2009-10 er det arbeidet med egne fagspesifikke karakterbeskrivelser for masterarbeider, og slike er utarbeidet for et flertall av fagene. Innenfor realfag og teknologi blir det vurdert å utarbeide felles karakterbeskrivelser for realfag-/teknologiområdet.

Forholdet til ECTS

Den relative ECTS-skalaen er i noen sammenhenger blitt oppfattet som en europeisk norm for karakterfordelinger. ECTS-skalaen har imidlertid vært ment som en skala som en kan omsette ulike nasjonale skalaer til. I praksis har det vist seg vanskelig, og i 2009-versjonen av ECTS Users' Guide blir det fastslått at ECTS-skalaen var for vanskelig å bruke. I stedet ble det anbefalt å innføre "ECTS Grading Table" som viser den faktiske karakterfordelingen på emner/program. Denne anbefalingen er fulgt opp av UHR, og en arbeidsgruppe har i 2010 foreslått at det i vitnemål og karakterutskrifter innarbeides karaktertabeller som viser karakterfordelingen for andre studenter som har tatt eksamen i de samme emnene som den enkelte kandidat/student.

Endringene i ECTS Users' Guide innebærer at det ikke er aktuelt å vurdere om det norske karaktersystemet er i tråd med ECTS. Når vi nå skal tolke karakterer, blir det i forhold til karakterbeskrivelsene og i forhold til karakterfordelingen blant andre studenter. Når en skal vurdere bruken av karakterskalaen på tvers av fag og institusjoner, må en som tidligere bruke data om karakterfordelinger, hentet fra kilder som DBH og FS, eller foreta undersøkelser på tvers av institusjonene.

Erfaringene med det norske karaktersystemet

Etter innføringen av det nye karaktersystemet har UHR i samarbeid med institusjonene og det nasjonale rådssystemet arbeidet med å koordinere og overvåke bruken av karakterskalaene. Det er opprettet karakterpaneler som har utredet ulike sider ved hvordan karaktersystemet blir brukt innen de ulike fagområder. UHR har opprettet en egen arbeidsgruppe (analysegruppen) som har analysert rapporter fra karakterpanelene og data om karakterfordelinger.

Som ledd i dette arbeidet er bl.a. mindre utvalg av eksamensbesvarelser vurdert og karaktersatt av "nasjonale kommisjoner" uavhengig av resultatene ved ordinær eksamen. Dette har særlig vært rettet inn mot masterarbeider og mot bruken av karakterene E og F, det vil si bestått og ikke bestått karakter, på bachelornivå.

Rapportene fra stikkprøveundersøkelsene når det gjelder masteroppgaver, viser at det på den ene siden er relativt lett å oppnå konsensus om karaktersettingen i de nasjonale kommisjonene, men det er en del avvik i forhold til ordinær eksamenskarakter og hovedtendensen er at de nasjonale kommisjonene er strengere i karaktersettingen enn det som var tilfellet ved ordinær eksamen. Flere av kommisjonene peker på at det er for stor andel som får A og B på masteroppgavene. I tillegg til rapportene fra kommisjonene har analysegruppen samlet inn data om karakterfordelingen på alle masteroppgavene. Hovedbildet er at andelen som får karakterene A + B i de fleste fag er om lag 2/3. Hele skalaen brukes, men det er en vesentlig annen fordeling enn på lavere nivåer.

I karakterrapporten for 2008 ble et begrenset utvalg av bacheloroppgaver eller bachelorbesvarelser innenfor karakterområdet D-F vurdert, bl.a for å bidra til felles forståelse av kravene til bestått karakter. Når det gjelder skillet mellom D og E (bestått karakter) og F (ikke bestått), viste materialet at det ikke var noen tendens i retning av "snill" sensur ved ordinær eksamen.

Totalfordelingene, som omfatter karakterfordelingen ved alle høyere utdanningsinstitusjoner, har vært stabile over tid. Den prosentvise fordelingen når det gjelder bokstavkarakterskalaen har vært følgende:

%	A	B	C	D	E	F	Totalantall
2004	10,7	26,4	28,4	15,1	9,4	10,0	601 466
2005	10,9	26,1	28,8	15,4	9,4	9,5	662 300
2006	10,7	25,7	29,6	15,3	9,2	9,5	665 823
2007	10,8	25,8	30,7	15,1	8,9	8,8	666 995
2008	11,0	26,1	30,7	15,9	7,8	8,5	693 230
2009	11,2	25,9	31,0	15,9	7,8	8,2	733 491 ²

Skalaen *bestått/ikke bestått* benyttes for om lag 20 % av eksamenene. Andelen *ikke bestått* har i dette tidsrommet gått ned fra 12,4 % til 7,6 %.

Karakterstatistikker hentet fra DBH viser at det er en del forskjeller i karakterfordelingene mellom ulike utdanninger. Innenfor utdanningene er det også en del forskjeller mellom institusjonene, men det har ikke vært foretatt nærmere undersøkelser om bakgrunnen for disse forskjellene.

Karaktersystemet og nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for høyere utdanning

Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for høyere utdanning ble fastsatt 20.03.2009. Rammeverket beskriver kvalifikasjonene som ferdige kandidater på ulike nivå skal ha, definert som totalt læringsutbytte i form av kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse. Institusjonene arbeider med å tilpasse studieplaner for fag og emner der læringsmål beskrives med utgangspunkt i kvalifikasjonsrammeverket. Fristen for dette arbeidet er utgangen av 2012.

En arbeidsgruppe under UHR har foreslått at de generelle karakterbeskrivelsene knytter vurderingen av prestasjoner direkte opp mot læringsmålene for et emne, slik at karakterene uttrykker graden av oppfyllelse av læringsmålene. Arbeidsgruppen foreslo videre at det bør utarbeides egne fagspesifikke karakterbeskrivelser for masterarbeider. UHRs styre vedtok i april 2010, etter en høringsrunde med sprikende vurderinger av de foreslåtte endringene, at dagens generelle karakterbeskrivelser beholdes inntil institusjonene har fått mer erfaring med kvalifikasjonsrammeverket. Styret anmodet samtidig om at de generelle beskrivelsene suppleres med fag- og nivåspesifikke karakterbeskrivelser.

Fagspesifikke karakterbeskrivelser for masterarbeider

I de årlige karakterrapportene og på de nasjonale karakterkonferansene har det vært rettet søkelys mot at karakterfordelingene på masterarbeider skiller seg vesentlig ut fra karakterfordelingene på andre emner, både på masternivå og andre nivåer. Dette var et utgangspunkt for at arbeidsgruppen under UHR foreslo at det bør etableres egne fagspesifikke karakterbeskrivelser for masterarbeider/masteroppgaver. Fagmiljøene bør drøfte hvilke aspekter ved masterarbeider/masteroppgaver som skal vurderes særlig sammenlignet med emneeksamener. Dette gjelder både fagmiljøer som bruker bokstavskalaen A-F og fagmiljøer som bruker *bestått/ikke bestått* på masterarbeider/masteroppgaver. Fagmiljøene kan etter egen vurdering velge å bruke disse karakterbeskrivelsene også for bacheloroppgaver, hjemmeeksamener, og andre større selvstendige arbeider.

I 2009 har karakterpanelene vurdert behovet for egne fagspesifikke karakterbeskrivelser for masterarbeider. Det er utarbeidet nye fagspesifikke karakterbeskrivelser i 21 fag, mens 12 fag har

² Studenttallet har ikke økt i perioden, og økningen i antall eksamener skyldes i hovedsak at det er økning i antall emner og eksamener ved at større emner er delt opp i mindre

vurdert det slik at det ikke er behov for egne eller nye fagspesifikke beskrivelser for masterarbeider. Innenfor realfag og teknologi vurderes det å utarbeide felles karakterbeskrivelser og felles anbefalte retningslinjer for sensur av masterarbeider/-oppgaver innenfor fagområdet.

Sammenheng mellom opptaksgrunnlag og karakterer?

I diskusjonen om bruk av karakterskalaen og forskjeller i karakterfordelinger blir ulikheter i opptaksgrunnlag ofte brukt som forklaring, særlig gjelder det for masterarbeider der det kan være strenge opptakskrav eller utvelgelse på andre måter. Det har imidlertid vært liten dokumentasjon av forskjellene i opptaksgrunnlag og hvordan disse slår ut.

Innenfor fagområdet økonomi og administrasjon er det utarbeidet omfattende karakterstatistikker på tvers av institusjonene. Disse viser at det ikke synes å være sammenheng mellom inntakskvalitet og eksamensresultater, og at det synes å være en del forskjeller i hvordan institusjoner og fag bruker karakterskalaen.

Andre data, for eksempel karakterdata i DBH, indikerer forskjeller i karakterfordelinger som ikke bare kan tilskrives forskjeller i opptaksgrunnlag. Disse spørsmålene bør undersøkes nærmere og i en bredere sammenheng der flere forklaringsvariabler trekkes inn.

Videre arbeid

Arbeidet med å koordinere og overvåke bruken av karakterskalaene bør innarbeides eksplisitt både i det generelle kvalitetssystemet ved institusjonene og i det nasjonale rådssystemet. NOKUT bør følge opp ved evalueringen av kvalitetssikringssystemene.

Det er utviklet større grad av felles forståelse av bruken av karakterskalaene, og det er relativt stor stabilitet i karaktersettingen. Det er likevel langt igjen til at ambisjonen om at skalaen skal brukes på samme måte på tvers av fag, nivå og institusjoner kan sies å være nådd. Dette er et langsiktig faglig arbeid, som i hovedsak bør foregå i fagmiljøene og de nasjonale faglige organene.

Det har vært stor diskusjon om karakterfordelingen på masterarbeider. Dette synes foreløpig ikke å ha ført til endringer i karaktersettingen, og det er fortsatt store forskjeller mellom fagområder og institusjonstyper. Det er en utfordring å komme fram til en felles forståelse for hva som bør være en rimelig karakterfordeling på masterarbeider og om den bør være tilnærmet den samme på tvers av fagområder og institusjoner. Denne problemstillingen bør følges opp både ved institusjonene og de nasjonale organene og ses i sammenheng med de fagspesifikke karakterbeskrivelsene for masterarbeider.

Det er ønskelig at ulike sider ved bruken av karakterskalaen blir gjenstand for grundigere undersøkelser i form av forskning. Særlig bør spørsmålet om sammenhenger mellom opptaksgrunnlag og resultater i høyere utdanning undersøkes nærmere.

Det er ønskelig med oppdatert informasjon om karaktersystemene i andre land, særlig i Europa.

UHR/UU 14.10.2010